

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 330

Finanse

na rzecz zrównoważonego rozwoju

Gospodarka – etyka – środowisko

Redaktorzy naukowci

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-460-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Marcin Będzieszak: Opłaty za usługi i dochody własne jako źródło finansowania wybranych zadań w miastach wojewódzkich w Polsce	13
Renata Biadacz, Kazimierz Juszczyk: Analiza wykorzystania kolektorów słonecznych do wytworzenia ciepłej wody użytkowej.....	22
Joanna Błach, Anna Doś: Zastosowanie modelu DuPonta w kontekście zarządzania środowiskiem w przedsiębiorstwie – możliwości wykorzystania w praktyce polskich przedsiębiorstw	34
Iwetta Budzik-Nowodzińska: Efektywność ekonomiczna przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu energetyki odnawialnej jako czynnik zrównoważonego rozwoju.....	42
Michał Buszko: Społeczna odpowiedzialność banków giełdowych – korzyści inwestycyjne z tytułu uczestnictwa w RESPECT Index	52
Beata Domańska-Szaruga: Konkurencyjność banków spółdzielczych jako partnerów lokalnych społeczności.....	63
Joanna Działo: Instytucje fiskalne a standardy etyczne w polityce fiskalnej ..	72
Beata Zofia Filipiak: Kierunki i skutki przekształceń lokalnej gospodarki odpadami komunalnymi w świetle zmian ustawowych	80
Monika Foltyn-Zarychta: Koncepcja zmniejszającej się w czasie stopy dyskonta w ocenie efektywności inwestycji publicznych o oddziaływaniach długoterminowych	89
Marzena Ganc, Magdalena Mądra-Sawicka: Wpływy do budżetów gmin przy wprowadzeniu podatku dochodowego w indywidualnych gospodarstwach rolnych	99
Maria Magdalena Golec: Zrównoważony rozwój spółdzielni kredytowych w Polsce w oparciu o zasadę lokalności	108
Karolina Gwarda: Źródła finansowania zakupu zero- i niskoemisyjnych środków transportu publicznego w Polsce	116
Jerzy Gwizdała: Rola Banku Ochrony Środowiska SA w Warszawie w finansowaniu inwestycji w obszarze ochrony atmosfery.....	126
Agnieszka Huterska, Robert Huterski: Wykorzystanie podatku od nieruchomości dla zrównoważonego rozwoju miast na przykładzie Torunia	135
Agnieszka Jachowicz: Główne trendy w polityce podatkowej w krajach Unii Europejskiej w okresie kryzysu	148
Alicja Janusz: Przegląd istniejących i projektowanych rozwiązań w zakresie funduszy restrukturyzacyjnych sektora finansowego w Unii Europejskiej	157

Barbara Karlikowska: Ryzyko środowiska naturalnego a działalność przedsiębiorstw	165
Magdalena Klopott: Mechanizmy finansowania przyjaznego środowisku demontażu statków – fundusz recyklingowy.....	173
Lidia Klos: Wiedza i świadomość ekologiczna studentów	182
Adam Kopiński: Taksonomia i zastosowanie metody Hellwiga w ocenie efektywności funduszy inwestycyjnych	192
Andrzej Koza: Finansowe instrumenty wsparcia samozatrudnienia osób niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii i Polsce	205
Grażyna Leśniewska: Sztuka zrównoważonego życia	214
Agnieszka Lorek: Lokalna polityka energetyczna w zrównoważonym rozwoju gmin śląskich	222
Agnieszka Łukasiewicz-Kamińska: Waluta wirtualna – moda, czy pieniądź przyszłości?.....	231
Ireneusz Miciuła, Krzysztof Miciuła: Energia odnawialna i jej aspekty finansowe jako element zrównoważonego rozwoju Polski	239
Tomasz Piotr Murawski: Ocena działań społecznej odpowiedzialności biznesu – przegląd wybranych metod	248
Marta Musiał: Dylematy zarządzania finansami osobistymi w kontekście koncepcji solidarności międzypokoleniowej.....	258
Bogdan Nogalski, Andrzej Kozłowski: Zarządzanie finansami w samorządzie gminnym wobec wyzwań nowego zarządzania publicznego.....	266
Teresa Orzeszko: Miejsce edukacji finansowej społeczeństwa w strategii społecznej odpowiedzialności biznesu krajowych banków giełdowych w Polsce	274
Agnieszka Parlińska: Wybrane aspekty zadłużania się samorządów gminnych w Polsce	284
Andrzej Parzonko: Przewidywalność i stabilizacja cen mleka jako czynnik zrównoważonego rozwoju gospodarstw rolniczych i przedsiębiorstw przetwórczych.....	293
Monika Pettersen-Sobczyk: Modele biznesowe banków w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju	301
Dariusz Piotrowski: Wartości islamu a koncepcja zrównoważonego rozwoju	308
Michał Polasik, Anna Piotrowska: Transakcyjne wykluczenie finansowe w Polsce w świetle badań empirycznych.....	316
Adriana Przybyszewska: Determinanty przedsiębiorczości kobiet na przykładzie wybranych krajów	326
Eleonora Ratowska-Dziobiak: Rozwój kanału <i>direct</i> na polskim rynku ubezpieczeń	336
Adam Reczuch: Wykluczenie finansowe osób młodych w perspektywie założenia nowego gospodarstwa domowego	344

Robert Skikiewicz: Bariery w działalności instytucji finansowych na tle zmian sytuacji gospodarczej Polski	352
Beata Skubiak: Wpływ kryzysu finansowego i gospodarczego na rozwój zrównoważony, ze szczególnym uwzględnieniem konsekwencji społecznych.....	361
Sylwia Słupik: Proekologiczne strategie rozwoju przedsiębiorstw województwa śląskiego.....	369
Małgorzata Solarz: Ochrona konsumenta a wykluczenie finansowe stanowiące wynik niewłaściwego zarządzania ryzykiem finansowym codzienności	378
Anna Spoz: E-faktury – nowinka technologiczna czy upowszechniający się sposób dokumentowania transakcji gospodarczych	387
Joanna Stawska: Znaczenie <i>policy mix</i> dla działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw w kontekście zrównoważonego rozwoju.....	397
Marek Szturo, Joanna Tomczyk: Rozwój zrównoważony miast jako szansa dla prywatnych inwestycji na przykładzie aglomeracji azjatyckich.....	406
Paulina Szulc-Fischer: Proekologiczne inicjatywy klastrowe	414
Magdalena Ślebocka: Fundusze unijne dla zrównoważonego rozwoju – bariery w pozyskiwaniu i rozliczaniu na przykładzie gmin województwa łódzkiego.....	424
Aneta Tylman: Obszary badań prawno-finansowych zrównoważonego rozwoju – próba identyfikacji	432
Piotr Urbanek: Standardy etyczne polityki wynagradzania kadry kierowniczej w bankach w okresie kryzysu finansowego – próba oceny.....	439
Tomasz Uryszek: Międzypokoleniowa redystrybucja długu publicznego na przykładzie krajów Unii Europejskiej	448
Julia Anna Wachowska: Rynek kredytów mieszkaniowych w Polsce – studium analityczne	458
Damian Walczak: Solidaryzm społeczny a uprawnienia emerytalne grup uprzywilejowanych.....	468
Marcelina Więckowska: Inwestorzy instytucjonalni na rynku inwestycji w energię odnawialną	477
Paweł Witkowski: Ryzyko węglowe – koncepcja i pomiar.....	486
Bogdan Włodarczyk: Tworzenie oferty bankowej z wykorzystaniem bankowości elektronicznej	495
Justyna Zabawa: Zarządzanie kapitałem ludzkim we współczesnych bankach w kontekście ich ekologicznej odpowiedzialności	503
Marika Ziemia, Krzysztof Świeszczak: Reklamy bankowe – między manipulacją a faktyczną potrzebą klientów.....	511

Summaries

Marcin Będzieszak: User charges and own-source revenues as sources of financing selected tasks in voivodeship cities in Poland	21
Renata Biadacz, Kazimierz Juszczyk: Analysis of the use of solar collectors to produce hot water	33
Joanna Blach, Anna Doś: The application of the DuPont model in the context of corporate environmental management – evidence from the Polish companies	41
Iwetta Budzik-Nowodzińska: Economic effectiveness of investments related to the renewable energy sources as a factor of sustainable development... ..	51
Michał Buszko: Corporate Social Responsibility of stock exchange listed banks – investing profits due to participation in RESPECT Index.....	62
Beata Domańska-Szaruga: Competitiveness of cooperative banks as local community partners	71
Joanna Działo: Fiscal institutions and ethical standards in fiscal policy.....	79
Beata Zofia Filipiak: Directions and consequences of the transformation of local economy of municipal waste in the light of changes in the laws.....	88
Monika Foltyn-Zarychta: The concept of time-declining discount rate in the appraisal of public projects with long-term effects	98
Marzena Ganc, Magdalena Mądra-Sawicka: The proceeds to municipalities with the introduction of income tax in individual farms.....	107
Maria Magdalena Golec: Sustainable development of Polish credit cooperatives based on the principle of localness.....	115
Karolina Gwarda: Sources of funding the purchase of zero- and low carbon means of public transport in Poland	125
Jerzy Gwizdała: The role of the environment protection bank JSC in Warsaw in financing investment in the protection of the atmosphere	133
Agnieszka Huterska, Robert Huterski: Application of property tax in sustainable development of towns with town of Toruń as an example.....	147
Agnieszka Jachowicz: Main trends in tax policy in the European Union states in the times of crisis	156
Alicja Janusz: The review of existing and anticipated solutions for the financial sector restructuring funds in the European Union	164
Barbara Karlikowska: Natural environment risk and activities of enterprises	172
Magdalena Klopott: Financing mechanisms of the environmentally friendly ship dismantling – case of recycling fund	181
Lidia Klos: Environmental knowledge and awareness of students.....	191
Adam Kopiński: Taxonomy and application of Hellwig’s method for assessing the effectiveness of investment funds	204
Andrzej Koza: Financial instruments of disabled people self-employment support in Great Britain and Poland	213

Grażyna Leśniewska: Art of sustainable life	221
Agnieszka Lorek: Local energy policy for the sustainable development of the Silesian communities	230
Agnieszka Łukasiewicz-Kamińska: Digital currency – temporary trend or money of future?	238
Ireneusz Miciuła, Krzysztof Miciuła: Renewable energy and its financial implications as a component of sustainable development of Poland	247
Tomasz Piotr Murawski: An evaluation of Corporate Social Responsibility – review of chosen methods	257
Marta Musiał: Personal finance management dilemmas in the context of intergenerational solidarity concept	265
Bogdan Nogalski, Andrzej Kozłowski: Finance management in commune self-government in the face of challenges of new public management	273
Teresa Orzeszko: Importance of financial education of society in CSR strategy of domestic listed banks in Poland	283
Agnieszka Parlińska: Selected aspects of the indebtedness of municipalities in Poland	292
Andrzej Parzonko: Predictability and price stabilization of milk as a factor in the sustainable development of farms and food processing enterprises	300
Monika Pettersen-Sobczyk: Banks business models in the context of sustainable development concept	307
Dariusz Piotrowski: Values of islam and the concept of sustainable development	315
Michał Polasik, Anna Piotrowska: Empirical studies on transactional financial exclusion in Poland	325
Adriana Przybyszewska: Determinants of entrepreneurship of women based on selected countries	335
Eleonora Ratowska-Dziobiak: Development of the direct channel on the Polish insurance market	343
Adam Reczuch: Financial exclusion of young people in the perspective of establishment of a new household	351
Robert Skikiewicz: Barriers of activity of financial institutions against the background of changes in the economic situation of Poland	360
Beata Skubiak: The impact of economic and financial crisis on sustainable development with focus on social consequences	368
Sylvia Słupik: Ecological strategies for the development of Silesian Voivodeship enterprises	377
Małgorzata Solarz: Consumer protection vs. financial exclusion as a result of incorrect everyday financial risk management	386
Anna Spoz: E-invoices – technological novelty or a spreading method of documenting commercial transactions	396

Joanna Stawska: The importance of policy mix for investment activities of enterprises in the context of sustainable development	405
Marek Szturo, Joanna Tomczyk: Sustainable urban development as an opportunity for private investments on the example of Asian agglomerations.....	413
Paulina Szulc-Fischer: Pro-ecological cluster initiatives	423
Magdalena Ślebocka: EU funds for sustainable development – barriers in obtaining and accounting on the example of municipalities of Łódź Voivodeship.....	431
Aneta Tylman: Areas of legal and financial studies of sustainable development – an attempt to identify.....	438
Piotr Urbanek: Ethical standards of top executive’s remuneration policy in the banking sector during the financial crisis – attempt to assess	447
Tomasz Uryszek: Intergenerational redistribution of public debt. The example of European Union countries	457
Julia Anna Wachowska: Housing loans market in Poland – analytical project	467
Damian Walczak: Social solidarity and the pension rights of privileged groups	476
Marcelina Więckowska: Institutional investors in the renewable energy investment market.....	485
Paweł Witkowski: Carbon risk – concept and measurement	494
Bogdan Włodarczyk: Creation of banking offer using e-banking	502
Justyna Zabawa: Human capital management in contemporary banks, in the context of corporate eco-responsibility	510
Marika Ziemia, Krzysztof Świeszczak: Banking advertising – between a manipulation and a real customer need.....	520

Sylwia Słupik

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

PROEKOLOGICZNE STRATEGIE ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTW WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Streszczenie: Przedsiębiorstwa zarówno w Polsce, jak i w szczególności w województwie śląskim zdają sobie sprawę, iż utrzymanie biernej czy też zachowawczej postawy wobec problemów środowiskowych, nieuwzględnianie ich w strategiach firm, skutkuje tym, że konkurencja jest postrzegana nie jako szansa i wyzwane, lecz jako zagrożenie. Podstawowymi barierami wdrażania proekologicznych zachowań w firmach są głównie: niska świadomość ekologiczna, kapitałochłonność nakładów inwestycyjnych oraz brak instytucjonalnego wsparcia. Istotne zatem staje się powszechne rozumienie istoty zarządzania ekologicznego i konieczności jego upowszechniania oraz budowanie i wdrażanie w przedsiębiorstwach strategii ekologicznego rozwoju przedsiębiorstw.

Słowa kluczowe: proekologiczne strategie rozwoju, przedsiębiorstwa, województwo śląskie.

DOI: 10.15611/pn.2014.330.40

1. Wstęp

Stosowana na świecie przez wiele lat polityka liberalna na skutek swobody decydowania o wykorzystaniu zasobów środowiska przyrodniczego doprowadziła do degradacji otoczenia i wyczerpania zasobów. Współczesne przedsiębiorstwa stają więc wobec kluczowego problemu naszych czasów, jakim jest ochrona środowiska i kształtowanie jego wyższej jakości. Szczególnego znaczenia nabiera więc orientacja prośrodowiskowa, gdzie o sukcesie przedsiębiorstwa decyduje stopień jego integracji ze środowiskiem przyrodniczym i stosowanie technologii oraz produkcja wyrobów spełniających kryteria ekologiczne. W związku z tym przedsiębiorstwa o orientacji długookresowej, również w województwie śląskim zaczęły dobrowolnie podejmować różnego rodzaju działania proekologiczne. Nie tylko dążą do zastępowania technologii, technik wytwarzania „brudnych” „czystszyymi”, ale także wprowadzają nowe narzędzia w postaci systemów zarządzania środowiskowego (normy serii ISO 14001, EMAS), jak też przynależą do różnych programów typu: Program Czystszej Produkcji czy program Odpowiedzialność i Troska.

2. Metodyka badań i przebieg procesu badawczego

Głównym celem artykułu jest identyfikacja podstawowych barier oraz wskazanie korzyści wprowadzania proekologicznych strategii w przedsiębiorstwach województwa śląskiego na tle tendencji ogólnopolskich. Założenia i główne wnioski zostały oparte na wynikach przeprowadzonych w 2013 r. wstępnych badań sondażowych, w ramach badań statutowych Katedry Zarządzania Ochroną Środowiska Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, dotyczących rozwoju rynku dóbr i usług ekologicznych w województwie śląskim. Ponadto wyniki tych badań zostały porównane z dostępnymi badaniami ogólnopolskimi dotyczącymi zrównoważonej produkcji w działalności przedsiębiorstw [Anuszewska i in. 2011]. Badaniem sondażowym w 2013 r. objęto łącznie 250 przedsiębiorstw z listy firm śląskich wystawców na międzynarodowych targach ochrony środowiska POLEKO oraz przedsiębiorstw sektora ochrony środowiska, dostępnych w internetowej bazie Panorama Firm.

3. Podstawowe czynniki wprowadzania proekologicznych zachowań w przedsiębiorstwach

W ramach procesów globalizacyjnych przedsiębiorstwa muszą w swoich strategiach uwzględniać aspekty związane ze środowiskiem naturalnym. Oczekuje się, że będą one realizować strategie proaktywne, związane z ochroną środowiska naturalnego, które nastawione są na wyprzedzanie istniejących regulacji prawnych [Vertinsky, Zietsma 1998]. Będzie to postrzegane jako odpowiedzialne zachowanie proekologiczne firm, a na jego realizację będą miały wpływ następujące czynniki [Khanna 2001, s. 291-324; Dummet 2006, s. 375-389]:

- wpływ interesariuszy, regulacje prawne, zdolność do zmian organizacyjnych (także innowacyjnych), wpływ firm matek, warunki rynkowe,
- działania, także regulacyjne, poszczególnych państw, a w dalszej kolejności poprawa reputacji, pozycji marki i wpływ konsumentów (dotyczy to na przykład firm australijskich w ramach korporacyjnej odpowiedzialności ekologicznej, określanej jako *corporate environmental responsibility* – CER).

Postrzeganie problemów ekologicznych w pierwszej kolejności wynika z przymusu zewnętrznego (przepisów prawnych dotyczących ochrony środowiska), który wpływa na to, aby przedsiębiorstwa w swoich działaniach uwzględniały również aspekt ochrony środowiska. Niewątpliwie istotne znaczenie na zachowanie proekologiczne firm mają przesłanki gospodarcze, które wynikają z przyjętej przez państwo polityki gospodarczej, głównie zaś polityki przemysłowej i ekologicznej [Mazur-Wierzbicka 2013, s. 82]. Ponadto kształtowanie się cen energii i surowców wpływa na sposób pozyskiwania czynników produkcji, wybór technik wytwarzania środowiskowo przyjaznych. Konkurencyjność, której podstawą jest aspekt ekologiczny, wiązać się może z kosztami dotyczącymi ochrony środowiska, ale także

z poprawą wizerunku firmy czy też reputacji przedsiębiorstwa. Koszy związane z zanieczyszczeniem środowiska mogą być zachętą do podejmowania działań restrukturyzacyjnych. Zwiększa się zatem zapotrzebowanie na techniki wytwarzania, które są materiało- i energooszczędne. Natomiast wysokie koszty redukcji zanieczyszczeń, składowania odpadów i związana z tym konieczność zmiany procesów kierują zainteresowanie przedsiębiorców na działalność innowacyjną. Innowacje w sektorze biznesu wspierane są przez ponoszenie kosztów związanych z ekoubezpieczeniami i podwyższonymi kosztami kredytów dla firm, stanowiących zagrożenie dla środowiska naturalnego [Chodyński 2007, s. 119-120].

4. Bariery i korzyści wprowadzania proekologicznych strategii w przedsiębiorstwach

W Polsce przedsiębiorstwa, chcąc wdrożyć zintegrowany system zarządzania środowiskowego w firmie, wykazują coraz większe zainteresowanie wszelkiego rodzaju certyfikatami i warunkami ich otrzymania, jak również wszelkimi normami prowadzącymi do polepszenia wizerunku firmy w oczach klientów oraz pracowników. Można tutaj wymienić chociażby koncepcję czystej produkcji, czyli eliminowanie (ograniczanie) powstawania w procesach produkcji zanieczyszczeń, które dotychczas emitowano do środowiska. Bardzo istotne jest również zarządzanie cyklem życia produktu, oparte na zasadzie, że na wszystkich etapach cyklu życia produktu dąży się do redukcji lub minimalizacji emisji zanieczyszczeń związanych z jego powstawaniem, sprzedażą, konsumpcją lub eksploatacją. Również ogromne znaczenie ma przyjmowanie i stosowanie norm wywodzących się ze standardu ISO 14000 (obowiązującej od 1996 r.) oraz poddawanie się ocenie przez przedsiębiorstwa, wynikającej z regulacji Unii Europejskiej – EMAS (Eco Management and Audit Scheme), obowiązującej od 1993 r. Postępowanie to ma na celu wdrażanie w przedsiębiorstwach zintegrowanego systemu zarządzania środowiskowego, polegającego na identyfikacji aspektów środowiskowych, działalności, opracowaniu, wdrożeniu i utrzymywaniu polityki środowiskowej przedsiębiorstwa.

Podstawowe bariery proekologicznego zarządzania w firmie wiążą się z trzema elementami [Chodyński 2011, s. 120-121; Dahmann i in. 2008, s. 1-20]:

- wysokim stopniem niepewności związanym z ponoszonymi kosztami i nakładami inwestycyjnymi,
- trudnościami w kształtowaniu kompetencji organizacyjnych i technologicznych tworzonych praktyk proekologicznych,
- niedostatecznym wsparciem związanym między innymi z informacją rynkową czy konsultacjami.

Przeprowadzone w 2011 r. przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości badanie pn. „Wzorce zrównoważonej produkcji (WZP) w działalności przedsiębiorstw – propozycja rozwiązań systemowych wspierających wdrażanie WZP

w MSP” [Anuszevska i in. 2011] wskazują, że mimo wielu działań podejmowanych w ciągu ostatnich lat, mających zmniejszyć negatywny wpływ działalności gospodarczej na środowisko, poziom aktywności polskich firm w tym zakresie jest niezadowalający. Aż 42,3% przedsiębiorców nie podjęło żadnych działań prośrodowiskowych w ciągu ostatnich pięciu lat. Pozostałe firmy na ogół ograniczają się do działań podstawowych, mniej kosztownych, w części wymuszanych przez przepisy, np.: stosowanie energooszczędnych źródeł energii czy prośrodowiskowa gospodarka odpadami. Podstawowe bariery wdrażania prośrodowiskowych rozwiązań w polskich przedsiębiorstwach wskazane w badaniu to [Anuszevska i in. 2011]:

- brak wystarczająco wykwalifikowanej kadry w firmie, zbyt duże koszty wdrożenia i brak wiedzy w przedsiębiorstwie o odpowiednich dla firmy rozwiązaniach prośrodowiskowych (40,3% badanych przedsiębiorstw);
- brak wsparcia zewnętrznego, w szczególności ze strony państwa, np. w postaci zachęt ekonomicznych (dotacji, ulg podatkowych etc.), oraz wsparcia merytorycznego i brak partnerów w postaci innych firm zainteresowanych współpracą przy wprowadzaniu tego typu działań (31,8% badanych przedsiębiorstw);
- brak świadomości ekologicznej i wynikającej z niej potrzeby podjęcia działań zmierzających do ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko naturalne (27,9% badanych przedsiębiorstw).

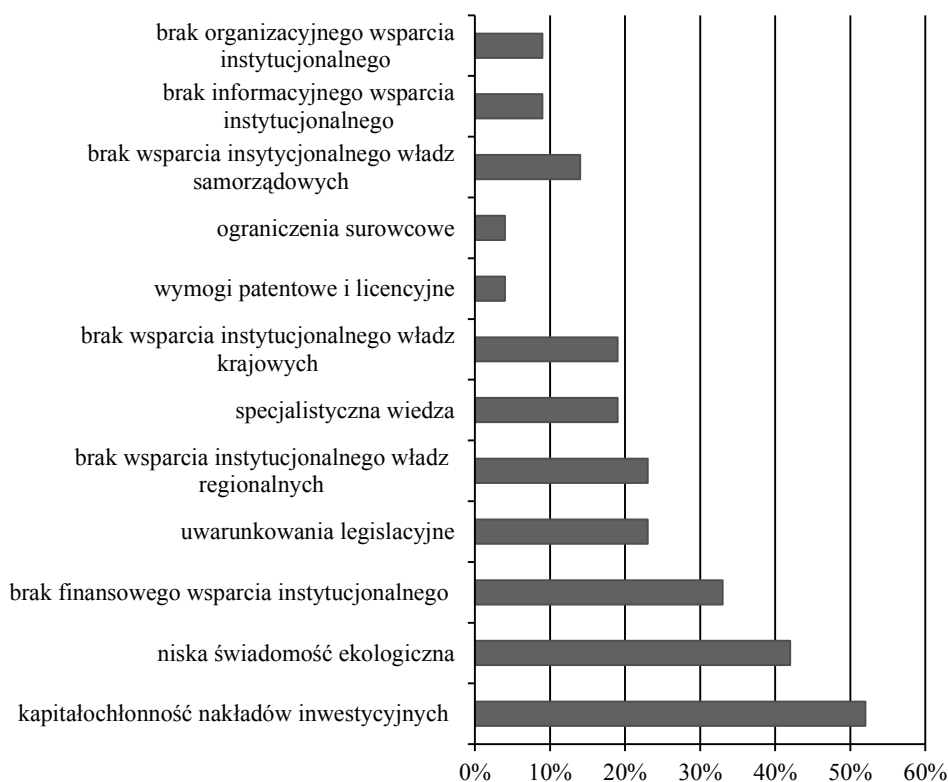
Podobnie sytuacja kształtuje się w województwie śląskim. Przeprowadzone w 2013 r. wstępne badania sondażowe wskazały, iż co trzeci z badanych podmiotów postrzega politykę fiskalną jako istotny czynnik pogarszający sytuację na rynku dóbr i usług ekologicznych oraz barierę wprowadzania proekologicznych zachowań w działalności firmy.

Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych, głównymi barierami wdrażania proekologicznych strategii i działań w przedsiębiorstwach województwa są (rys. 1):

- kapitałochłonność nakładów inwestycyjnych,
- niska świadomość ekologiczna,
- brak finansowego wsparcia instytucjonalnego,
- uwarunkowania legislacyjne,
- brak wsparcia instytucjonalnego władz regionalnych.

Czynnikiem bardzo wyraźnie wpływającym negatywnie na zachowania proekologiczne firm jest polityka fiskalna państwa, gdyż ani jeden z respondentów nie postrzegał jej jako szansy rozwojowej dla rynku dóbr i usług ekologicznych. Zaostrzenie przepisów prawa oraz jego skuteczne egzekwowanie wskazywane było przez badanych jako jedna z szans rozwojowych i postrzegane bardzo pozytywnie. Większość wskazań badanych podmiotów odnosiła się do dodatniego wpływu surowszych norm legislacyjnych oraz ich lepszego egzekwowania w kontekście przyszłości rynku dóbr i usług ekologicznych.

Struktura motywacji niepodejmowania działań proekologicznych przedsiębiorstw województwa śląskiego pokrywa się z ogólną tendencją krajową. Respon-

Rys. 1. Bariery wprowadzania proekologicznych strategii przedsiębiorstw w województwie śląskim w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne.

denci najczęściej wskazują na brak środków finansowych na inwestycje prośrodowiskowe czy też niską świadomość ekologiczną oraz brak właściwej wiedzy, informacji, doradztwa. Przytoczone wcześniej dane pozwalają na stwierdzenie, że firmy, które dotychczas nie wdrażały rozwiązań prośrodowiskowych, mogłyby dokonać tego typu zmian, gdyby zniesione zostały różnego rodzaju bariery. Kluczową kwestią stają się działania uświadamiające, które wpłynęłyby na zmianę postawy kadry zarządzającej/właścicieli względem ochrony środowiska i odpowiedzialności przedsiębiorstw za otoczenie przyrodnicze.

W literaturze przedmiotu przeważają poglądy, że proekologiczne nastawienie przedsiębiorstw, związane z ich odpowiedzialnością ekologiczną, wpływa pozytywnie na ich pozycję konkurencyjną. Wiąże się to z [Chodyński 2011, s. 122]:

a) uzyskiwaniem przewagi pod względem kosztów całkowitych i różnicowaniem produktów m.in. przez:

- poprawę efektywności bieżących procesów, zmniejszenie zużycia surowców, energii, ilości odpadów oraz odpowiednie utrzymanie maszyn i urządzeń,
- projektowanie wyrobów i usług w sposób pozwalający ograniczyć zużycie zasobów naturalnych bez pogorszenia jakości,
- zagospodarowaniem odpadów (recykling i inne formy wykorzystania odpadów),
- optymalizacją doboru surowców, materiałów, produktów,
- zwiększeniem efektywności wykorzystania infrastruktury,
- odpowiednim przygotowaniem procesów magazynowania, pakowania oraz transportu;

b) poprawą giełdowych kursów akcji przedsiębiorstw, szczególnie w przypadku sektorów mniej uciążliwych dla środowiska naturalnego, w których większość inicjatyw proekologicznych jest dobrowolna, a negatywne reakcje giełdowe wiążą się z ekologicznymi sytuacjami kryzysowymi;

c) wykorzystaniem czynnika czasu i faktem wolnej dyfuzji rozwiązań technicznych dotyczących ochrony przed zanieczyszczeniem; ma to związek z wiedzą zawartą w organizacji;

d) opanowaniem zdolności do proekologicznego uczenia się, innowacyjności i zdolności do integracji interesariuszy.

Pozostałe korzyści związane z wdrożeniem systemu zarządzania środowiskowego i eko-innowacji obejmują przede wszystkim spełnienie wymogów prawnych, co pozwala przedsiębiorstwu uniknąć potencjalnych kar pieniężnych oraz niekorzystnego wizerunku związanego z łamaniem przepisów ochrony środowiska. Również świadomość proekologiczna wśród załogi i kierownictwa oraz odpowiednia kultura z tym związana pozwalają na dostosowanie oraz harmonizację planów rozwojowych przedsiębiorstwa z tymi uregulowaniami. Pozwoli to również na uzyskanie „ekologicznej” przewagi nad konkurencją. Zmniejszenie ryzyka środowiskowego, wprowadzenie ekologicznych rozwiązań ma znaczenie w odniesieniu do potencjalnych inwestorów, banków i towarzystw ubezpieczeniowych, które swoje decyzje związane z finansowaniem projektów opierają na ocenie ryzyka. Minimalizacja potencjalnych zagrożeń postawi przedsiębiorstwo w korzystnej sytuacji wobec wspomnianych podmiotów. Poprawa relacji ze służbami ochrony środowiska i wizerunku w społeczeństwie to kolejna spodziewana korzyść. Wdrożenie zasad systemu zarządzania środowiskowego może prowadzić do zmniejszenia częstotliwości kontroli środowiskowych prowadzonych przez administrację, oraz złagodzenia innych form nadzoru. Ponadto badania prowadzone w Unii Europejskiej wykazały, że system zarządzania środowiskowego jest dla pracownika dużo bardziej motywujący niż aspekty związane z komercyjnymi systemami zapewnienia jakości. Kierownictwo musi jednak stale ukazywać fakt, iż dbałość o środowisko jest częścią strategii przedsiębiorstwa, a nie chwilową zmianą praktyki działania [Woźniak, Woźniak 2010, s. 181].

Zrealizowane przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości badanie pozwoliło na odtworzenie praktyk przedsiębiorstw sektora MSP, mających służyć

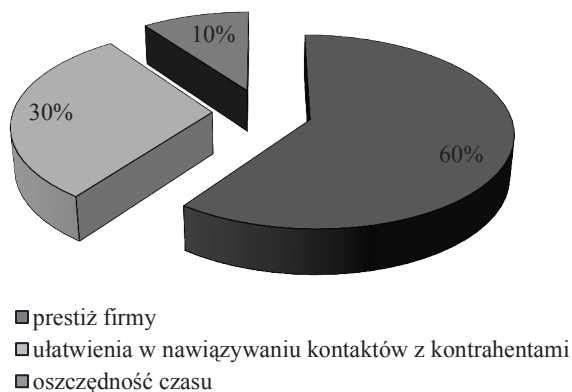
zmniejszeniu szkodliwego wpływu prowadzonej działalności na środowisko naturalne. Podstawowymi działaniami wskazanymi przez respondentów były zmiany rutynowych praktyk obecnych w przedsiębiorstwie, np. oszczędne korzystanie z urządzeń elektrycznych, segregacja odpadów; zmiany w posiadanej przez przedsiębiorstwa infrastrukturze/urządzeniach, polegające na ich modernizacji lub zakupie nowych, co skutkuje zmniejszeniem negatywnego oddziaływania firmy na środowisko. Respondenci wskazywali również na wykorzystywanie w sposób świadomy w prowadzonej działalności produktów przyjaznych dla środowiska, wprowadzenie rozwiązań technologicznych i technologii, które przyczyniają się do zmniejszenia negatywnego wpływu na środowisko naturalne, np. przez eliminację szkodliwych procesów i substancji lub też substytucję surowców czy też wprowadzenie ekoprojektowania, tzn. zidentyfikowanie aspektów środowiskowych związanych z produktem i włączenie ich do procesu projektowania już na wczesnym etapie rozwoju produktu [Anuszevska i in. 2011].

Najczęściej wprowadzanymi rozwiązaniami wskazanymi w badaniu były te, które nie wymagały od przedsiębiorstw specjalistycznej wiedzy czy też poniesienia dużych nakładów, np. stosowanie energooszczędnych źródeł światła (33,7% wskazań), recykling/segregacja odpadów w firmie (20,4%) czy też zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów (16,4%). Działania bardziej złożone, jak analiza cyklu życia produktów czy ekoprojektowanie, wdrożone zostały przez bardzo mały odsetek firm, przy czym częściej przez przedsiębiorstwa średniej wielkości, posiadające większy kapitał ludzki i finansowy.

Oprócz wymienionych działań prośrodowiskowych można jeszcze wyróżnić działania związane z wdrożeniem systemów zarządzania środowiskowego (ISO 14001/EMAS) czy też uczestnictwo w sieciach współpracy/projektach, których celem było wprowadzenie w przedsiębiorstwach rozwiązań ekologicznych, np. w ramach Klubu Czystego Biznesu, a także uzyskanie prawa do sygnowania swych produktów i usług ekoznakami, co wiązało się z koniecznością spełnienia przez firmy szeregu wymagań z zakresu ochrony środowiska i dokonania zmian w prowadzonej działalności [Anuszevska i in. 2011].

Respondenci z województwa śląskiego w przeprowadzonym w 2013 r. badaniu również wskazywali posiadanie certyfikatów zarządzania środowiskowego czy też ekoznaków. Wśród badanych firm 33% przedsiębiorstw miało certyfikat norm ISO 9000, 19% przedsiębiorstw wskazało posiadanie certyfikatu zgodności z PN, a 9% – świadectwa Czystej Produkcji oraz Śląskiej Nagrody Jakości oraz norm ISO 14000. Pozostałe certyfikaty posiadane przez śląskie przedsiębiorstwa to wdrożony system zarządzania środowiskiem zgodny z EMAS, normy ISO 50001, SA 8000, PN-N 18001 oraz ekoznaki Lider Polskiej Ekologii i Ekolaur.

Głównymi korzyściami wynikającymi z posiadania przez śląskie przedsiębiorstwa certyfikatów zarządzania środowiskowego, wskazanymi w badaniu przez respondentów, były: prestiż firmy, ułatwienia w nawiązywaniu kontaktów z kontrahentami, oszczędność czasu przy kontroli m.in. podzespołów, wyrobów itp. (rys. 2).

Rys. 2. Korzyści wynikające z posiadania przez przedsiębiorstwa województwa śląskiego certyfikatów i norm środowiskowych w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne.

Wśród badanych przedsiębiorstw województwa śląskiego, które nie posiadały certyfikacji norm ISO 14000, tylko 17% respondentów wskazało chęć i zamiar wdrożenia tego typu norm, natomiast pozostałe przedsiębiorstwa zaznaczyły, iż nie są zainteresowane wdrożeniem ISO 14000. Wśród powodów rezygnacji z możliwości w przyszłości bądź planowanego wdrożenia tych norm przedsiębiorstwa wyszczególniły na pierwszym miejscu brak potrzeby (45%), następnie brak zainteresowania ze strony kontrahentów (25%), co mogłoby wymusić na przedsiębiorstwie wdrożenie norm, kolejno zbyt duże koszty, jakie musiałaby ponieść firma przy wdrażaniu norm (20%), i w końcu brak korzyści organizacyjnych dla badanego przedsiębiorstwa (10%).

5. Wnioski

Z przeprowadzonych badań wyłania się obraz śląskich przedsiębiorstw, w których utrwała się świadomość ekologiczna, wyrażana przekonaniem o konieczności stosowania polityki ochrony zasobów naturalnych (energii i surowców) oraz wprowadzania do strategii zarządzania przedsiębiorstwem aspektów ekologicznych. Analizując przeprowadzone do tej pory wyniki badań, można wskazać na trzy główne typy motywacji do podjęcia decyzji o wdrożeniu proekologicznych strategii zarządzania w przedsiębiorstwach. Motywacje te mają charakter: ekonomiczny – rozwiązania ekologiczne traktowane są jako instrument uzyskania przewagi rynkowej bądź też ograniczenia kosztów; etyczny – i tu działania proekologiczne uznawane są za słuszne i dobre w kategoriach etycznych oraz prawny, wynikający z nacisku ze strony ustawodawcy nakładającego na przedsiębiorstwa obowiązek spełniania określonych wymogów dotyczących wpływu na środowisko naturalne.

Literatura

- Anuszevska I. i in., *Zrównoważona produkcja w działalności przedsiębiorstw. Raport z badań*, PARP, Warszawa 2011.
- Chodyński A., *Odpowiedzialność ekologiczna w proaktywnym rozwoju przedsiębiorstw*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011.
- Chodyński A., *Wiedza i kompetencje ekologiczne w strategiach rozwoju przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2007.
- Dahlmann F., Brammer S., Millington A., *Barriers to proactive environmental management in the United Kingdom: Implications for business and public policy*, „Journal of General Management” 2008, 33(3).
- Dummet K., *Drivers for corporate environmental responsibility (CER)*, „Environmental Development and Sustainability” 2006, vol. 8, issue 3.
- Khanna M., *Non-mandatory approaches to environmental protection*, „Journal of Economics Surveys” 2001, vol. 15, issue 3.
- Mazur-Wierzbicka E., *Motywy podejmowania działalności proekologicznej przez przedsiębiorstwa*, mikroekonomia.net/system/publication_files/881/original/7.pdf?1315 (19.01.2014).
- Vertinsky J.B., Zietsma C., *Shades of green: Cognitive framing and the dynamics of corporate response*, Sustainable Forest Management Working Paper, Edmonton 1998.
- Woźniak L., Woźniak M., *Wdrożenie orientacji ekoinnowacyjnej w małej i średniej firmie – wnioski i rekomendacje*, [w:] L. Woźniak, J. Strojny i E. Wojnicka (red.), *Ekoinnowacje w praktyce funkcjonowania MŚP*, PARP, Warszawa 2010.

ECOLOGICAL STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF SILESIAN VOIVODESHIP ENTERPRISES

Summary: Enterprises both in Poland and particularly in the Silesian Voivodeship realize that maintaining passive or conservative attitudes towards environmental issues, not taking them into consideration in business strategies, result in that competition is seen not as an opportunity or challenge, but as a threat. The fundamental barriers to the implementation of the environmental behaviour of companies are mainly: low environmental awareness, capital-of investment expenditure and lack of institutional support. Therefore, common understanding of the nature of environmental management and the need for its dissemination, and building and implementing enterprise strategy of organic growth companies become important.

Keywords: ecological development strategies, enterprises, Silesian Voivodeship.